

Minder antibiotica, meer kijken

Het vinden van een nieuw evenwicht

Wilma Wolters

Het antibioticagebruik in de geitenhouderij ligt laag ten opzichte van het gebruik in andere dierlijke sectoren. Dat neemt niet weg dat ook geitenhouders, vaak samen met hun dierenarts, stappen zetten om het antibioticagebruik te verminderen. Vakblad Geitenhouderij vroeg dierenartsen en geitenhouders naar de mogelijkheden.

Een zorgvuldige geitenhouderij (uit: project Vooruit met de Geit) bestaat bij de gratie van gezonde dieren. In het kader van de antibioticareductie in de veehouderijsector wordt het inzetten van deze middelen verder ontmoedigd. Welke opties zijn er? We hielden een kleine inventarisatie.

Het besef is er

Natuurlijk zijn dierenartsen met het onderwerp antibiotica bezig. René van den Brom, GD: "Er is voor geiten een formularium opgesteld en dierenartsen moeten een goede onderbouwing hebben om daar van af te wijken." Maar ook geitenhouders willen graag weten wat er speelt. Met de versmalling van het aantal toegestane middelen merkt Filip de Graaf (Gelre/De Oosthof Dierenartsen) dat er vragen komen van geitenhouders. "Ze vragen vaak waarom een bepaald middel niet meer gebruikt mag worden. Vooral Excenel wordt gemist." De Graaf zelf ervaart dat door de versmalling in de keuzes van middelen er nog beter naar de omstandigheden en het management van een bedrijf gekeken moet worden. "Maar er zijn voldoende middelen beschikbaar om de voorkomende problemen bij opfoklammeren en melkgeiten aan te pakken."

Ook Lonneke Delhaes (Dierenartsen Midden Brabant) maakt mee dat geitenhouders heel bewust met het antibioticagebruik bezig zijn. "Soms weten zij precies de dierdagdosering te noemen. Velen vinden het ook best lastig dat een middel als Excenel niet meer gebruikt mag worden. Maar over het algemeen zijn de geitenhouders vooral bij de lammeren fana-

tiel aan het werk om het gebruik te verminderen. De insteek van het formularium is ook om groepsmedicatie, wat vooral bij de lammeren plaatsvindt, niet meer toe te passen." Overigens zegt Delhaes door de versmalling wél een aantal medicijnen in het formularium te missen. "Maar met een bacteriologisch onderzoek en een antibiogram (om te zien of de gevonden bacterie gevoelig is voor een bepaald antibioticum) kom ik er altijd wel uit wat ik het beste kan gebruiken. Het is alleen wel wat zoeken soms."

Optimalisatie houderij

Er zullen oplossingen bedacht moeten worden om de weggevallen antibiotica op te vangen. De dierenartsen denken in eerste instantie aan optimalisatie van de houderij en verzorging van de dieren. Van den Brom: "Bij de lammerenopfok zijn diarree en luchtwegaandoeningen de meest voorkomende gezondheidsproblemen. Voor diarree geldt dat hygiëne bij de opvang belangrijk is en de biestverstrekking moet optimaal zijn. (Op pagina 10 vindt u een uitgebreid artikel over biestmanagement.) Om luchtwegproblemen te voorkomen, is een constante temperatuur en een constante luchtvochtigheid het belangrijkste. En maak de groepen niet te groot en houd leeftijdsgroepen gescheiden. Opfokken kan best zonder al te veel problemen." Delhaes beaamt dat. "Ik zie een geitenhouder liever investeren in een goed stalklimaat dan dat ik steeds langs moet komen om te behandelen." Geitenhouders zullen dus hun management onder de loep moeten nemen en waar nodig aanpassingen doen.

Maar natuurlijk kan het ook met de grootste mogelijke zorgvuldigheid nog weleens nodig zijn om 'hulp van buitenaf' in te zetten. "Als het misgaat, los het dan op een goede manier op", roept Van den Brom op. Daarmee doelt hij op het gebruik van bewezen middelen die in het formularium genoemd worden, en het stellen van de diagnose. Ook De Graaf vindt dat die 'goede oplossing' vooral gezocht moet worden in een gedegen advies van een dierenarts.

Op andere manier leren kijken

Jan Ienco Froentjes is bij ECOstyle verantwoordelijk voor de businessunit AgroVet, leverancier van diergeneesmiddelen en verzorgingsmiddelen, en hij is het met de dierenartsen eens. "Voor het stellen van een goede diagnose is het zaak een dierenarts in te schakelen." Maar daarnaast is hij van mening dat geitenhouders zelf meer aan de bak zullen moeten. "In de voorbije jaren was er een soort van evenwicht ontstaan tussen het management op een bedrijf en de inzet van antibiotica. Dat evenwicht is nu verstoord en dus zal er een nieuw evenwicht gezocht moeten worden. Er is geen middel op de markt dat op dezelfde manier ingezet kan worden en op dezelfde wijze werkt. Een goede geitenhouder zal zich dus moeten trainen om op een andere manier naar zijn dieren te kijken. Welke signalen wijzen je op ziektes?" Volgens Froentjes is het dus belangrijk er eerder bij te zijn bij zieke dieren. "Leer te kijken en zoek de signalen die je erop wijzen dat een dier ziek gaat worden in plaats van de signalen te zien dat een dier ziek is." Froentjes wijst als voorbeeld op de meting van de geleidbaarheid van koemelk bij een automatisch melksysteem. "Als de ondernemer een verhoogde geleidbaarheid ziet en hij zet dan Pyrogenium in, wordt die geleidbaarheid weer lager en vaak ontwikkelt de koe geen uierontsteking." Van den Brom vindt preventie belangrijker dan alert te zijn op ziekteverschijnselen. "Dan kom je weer terecht bij een goede biestverstrekking, hygiëne, huisvesting, klimaat et cetera. Kijk waar het tekortschiet en los dat op."

Homeopathie, fytotherapie

Op de vraag welke alternatieven er zijn voor antibiotica, vroegen de dierenartsen stuk voor stuk aarzeld of we dan op homeopathie doelden. Nee, niet per se, maar is dat eigenlijk een goed alternatief? De Graaf: "Pas als er goed onderzoek achter zit overweegt onze dierenartsenpraktijk homeopathische producten op te nemen in het assortiment. Voor ons is homeopathie te weinig evidence-based en zijn de claims te onduidelijk." Van den Brom stemt daarmee in: "De werking van een product moet eerst bewezen worden." Delhaes kan ook die veterinaire onderbouwing niet vinden. "Dus heb ik moeite om in homeopathie te geloven." Daarentegen vindt de dierenarts uit Diessen fytotherapie, geneeskunde met uitsluitend planten en kruiden, wel logisch en dus geloofwaardig. "Op bekende probleemtijdstippen kun je ondersteunende (fyto)therapie geven die het uit de hand lopen van een ziekteprobleem mogelijk kan verminderen, al is hier nog niet altijd duidelijk bewijs voor." Delhaes wijst in deze gevallen ook wel weer naar het management: zo kan regelmatig uitmesten helpen om coccidiose en longproblemen door ammoniakvorming te verminderen. "Nadeel daarvan is dat je sommige middelen meerdere dagen moet ingeven in de bek, wat voor behandeling van grote groepen niet gemakkelijk is."

In het kader 'Ervaring met microbioticum' leest u over gebruikerservaringen met een fytotherapeutisch middel. Hoewel de dierenartsen er dus niet achter lijken te staan, boeken geitenhouders soms goede resultaten met homeopathie. In het kader '(Bijna) Antibiotica-vrij' staan de ervaringen van geitenhouder Renaat Devreese. ECOstyle heeft enkele homeopathische diergeneesmiddelen in het assortiment en zegt te werken aan de veterinaire onderbouwing. Froentjes: "De wetgeving gaat veranderen en we leggen een dossier aan waarin de veiligheid en validatie van het geneesmiddel worden onderbouwd. Ook werken we aan de opzet van een werkzaamheidsstudie. Het zal een proces van jaren zijn om samen met die-

Het aantal toegestane antibiotica is verminderd.

renartsen meer kennis op te bouwen, maar we zoeken actief naar de werkingsmechanismen van de middelen en onderzoeken wat er gebeurt in het dier als zo'n middel gebruikt wordt."

Grootste aandachtspunt van het gebruik van homeopathische middelen is de werking ervan. Uit een rapport van Biogeit (Homeopathie bij geiten, Ervaringen van biologische geitenhouders, 2005) blijkt dat de werkzaamheid van homeopathische middelen bij bepaalde aandoeningen verschilt per bedrijf. 'Onduidelijkheid hierover maakt het bij sommige aandoeningen moeilijk om eenduidige aanbevelingen te geven', staat er geschreven. Wel bevat het rapport een 'Concept aanbevelingenkaart voor homeopathie bij geiten' (te

(Bijna) Antibiotica-vrij: ervaringen van Renaat Devreese

Renaat Devreese, al vijftien jaar biologisch geitenhouder in België, is een voorloper op het gebied van antibiotica-vrij werken. Hij houdt zijn 280 geiten, die gemiddeld 1.300 liter per jaar geven, al twee jaar antibiotica-vrij. Denk niet dat deze status is komen aanwaaien. "Er zijn jaren van voorbereiding aan vooraf gegaan. We werken al zeker vijf jaar naar deze situatie toe. Het is dan ook een totaalaanpak die we toepassen en we merken nu ook langzaam dat de geiten veel minder vaak ziek zijn."

Die totaalaanpak is erop gericht een robuuste geit in de stal te hebben die een goede weerstand heeft. En als ze dan ziek zijn, wordt er homeopathie ingezet.

De totaalaanpak omvat drie gebieden:

1. Fokkerij. Er wordt heel bewust gefokt om sterke, vitale en gezonde dieren te krijgen die een groot opnamevermogen hebben en dus breed in de voorhand zijn. (Overigens zijn de dieren CAE-vrij).

2. Huisvesting. De geiten lopen in een frisse, lichte stal en hebben veel ruimte: bijna 2 m² per dier.

3. Voeding. Het rantsoen wordt (al dertien jaar) samengesteld uit losse grondstoffen. Al het ruwvoer en het grootste deel van het krachtvoer teelt de familie zelf. Er worden bijvoorbeeld veldbonen en erwten geteeld en soja-, lijnzaad- en zonnepitschilfers worden aangekocht. Het rantsoen is natuurlijk bedoeld om de dieren een optimale productie te laten geven, maar ook om ze gezond te houden. Zo wordt er een kruidenmengsel van Biomuller (Duits bedrijf) gegeven om de weerstand van de dieren te verhogen. Devreese heeft de ervaring dat er in krachtvoer soms 'minder goede dingen' zitten. En de cichorei en smalle weegbree in het Pure Graze kruidenmengsel in de wei zorgen ervoor dat Devreese niet meer hoeft te ontwormen. Mochten de geiten toch ziek worden, dan

grijpt Devreese naar homeopathie. De inzet van homeopathische middelen op het bedrijf in de Belgische Klemkerkse polders gebeurt overigens sporadisch. "Het is geen kwestie van elke week. Hooguit een twintigtal keer per jaar."

Sommige middelen werken goed, merkt Devreese. Zo zet hij het complex Nux-vomica in bij acute diarree en clostridium (hij vaccineert overigens ook tegen clostridium). Na een zware bevalling krijgen de geiten Pyrogenium.

De lammeren antibiotica-vrij opfokken lukt nog niet helemaal, zegt Devreese. "Maar dat komt." De stal is verouderd en dus zijn er longproblemen. "We hebben net het ventilatiesysteem verbeterd en stoppen nu een kruidenmengsel in het voer, dat coccidiose onderdrukkend werkt. We zouden ook graag werken met zeoliet, een kleimineraal dat ontgiftend werkt, maar dat mogen we in België niet gebruiken."

vinden op www.louisbolk.org). "Het zal per bedrijf verschillen wat werkt en wat niet", beaamt ook Devreese de veelgehoorde opmerking over homeopathie. "Er zijn weinig mensen die veel van homeopathie weten. Ik heb veel op internet gezocht. En via het biologische bedrijfsnetwerk in België, via het Louis Bolk Instituut in Nederland en via Biokennis heb ik ook veel informatie gekregen. Er is wel kennis, maar je moet het zoeken." Natuurlijk kent ook Froentjes de zorgen over de werking. Het is niet alleen vanuit regelgeving ingegeven dat er nu een dossier wordt aangelegd over de werkzaamheid van de middelen. "Er heerst soms een mystiek sfeertje rondom homeopathische diergeneesmiddelen. Wij willen dat weg nemen door te beschrijven wat de werkzame stoffen zijn en wat er in het dier gebeurt als zo'n middel ingezet wordt. In 50 tot 70 procent van de gevallen slaagt de inzet van Pyrogenium en Immulon als het op het juiste tijdstip en de juiste wijze wordt verstrekt. Maar homeopathische diergeneesmiddelen werken anders dan antibiotica. Ze doden geen bacteriën, maar stimuleren het immuunsysteem van het dier. Het is daarom belangrijk om deze producten in het beginstadium van het ziekteproces in te zetten, en vaak zal er ook meer geduld nodig moeten zijn bij het overwinnen van een ziekte of ontsteking."

Oplossing niet morgen gereed

Het ontwikkelen van robuuste dieren is volgens Froentjes en Devreese ook een manier om minder geneesmiddelen in te hoeven zetten. Devreese werkt daar al jaren aan. "Sterke dieren kunnen meer voer opnemen en beter een infectie overwinnen." Maar de Belgische geitenhouder wijst erop dat je er met het toepassen van slechts een oplossing niet bent. "Minder tot geen antibiotica gebruiken vergt een compleet ander management dan wanneer je wel de beschikking hebt over die geneesmiddelen. Het is een denkwijze: ga uit van het dier en creëer daaromheen de meest optimale omgeving." Dierenartsen sluiten zich daarbij aan. "Zie het belang van preventie en biosecurity onder ogen", zegt De Graaf. "Zorg voor scheiding van dier- en leeftijds-groepen, bezoek eerst de jonge dieren en

loop dan naar de oudere, gebruik schoon materiaal, investeer in de beste huisvesting voor je lammeren. Dat zijn je melkgeiten van de toekomst." Froentjes kan zich erin vinden om eerst preventief zaken aan te pakken. "En wat maakt het uit of je allopathische, homeopathische of fytotherapeutische middelen gebruikt? Het is belangrijk dat je dieren er baat bij hebben op het moment dat het nodig is. Het vinden van een nieuw evenwicht is niet iets wat morgen gereed is. Het wordt complexer. De 50 procent reductie van antibiotica die nu al gehaald is betekent wellicht een kostenbesparing, maar dat geld moet verdeeld worden over beter management, betere huisvesting, wellicht ander voer en een andere wijze van therapie met meer nadruk op preventie. Dat is geen eenvoudige opdracht."

ECOstyle

ECOstyle heeft twaalf middelen in het assortiment. Daaronder vallen vier geregistreerde diergeneesmiddelen, drie homeopathische diergeneesmiddelen, drie verzorgingsproducten en twee aanvullende diervoeders (deze laatste zijn specifiek voor de vleeskalverhouderij).

Voor de homeopathische diergeneesmiddelen geldt dat het complexmiddelen zijn: er zitten meerdere werkzame stoffen in. Dat is anders dan hoe de klassieke homeopathie werkt, die veel bij mensen wordt toegepast. Froentjes denkt dat klassieke homeopathie in de veehouderij niet op grote schaal toepasbaar is, omdat daar niet tot nauwelijks rekening gehouden kan worden met de geestelijke gesteldheid van een dier. "Wij zijn misschien niet homeopathisch genoeg voor de klassieke homeopaat."